

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО
КАФЕДРА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТИВНОЇ МЕДИЦИНИ

Затверджено на методичних
зборах кафедри ФВ і СМ
Зав.кафедрою
к.біол.н., доц. Кунинець О.Б. *[Підпис]*
Протокол № 8 від 16 травня 2023р.

МЕТОДИЧНА ВКАЗІВКА
з навчальної дисципліни
МАНУАЛЬНА ТЕРАПІЯ
для студентів 4 курсу
підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 22 «Охорона здоров'я, спеціальності 222 «Медицина»
для самостійної роботи з підготовки до практичного заняття

Тема 9 «Застосування мануальної терапії в педіатрії.»

Львів 2023

Методичні вказівки виконані у відповідності до вимог навчальної програми з дисципліни «Мануальна терапія» складені для підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 22 «Охорона здоров'я, спеціальності 222 «Медицина».

Згідно з навчальним планом, вивчення мануальної терапії на медичному факультеті здійснюється на 4-му році навчання. Програма розрахована на 60 годин, з яких 26 аудиторних годин (практичні заняття), 34 годин самостійної роботи студентів (СРС).

Методичні вказівки підготували:

Леонт'єва З.Р.- к. мед.н., доцент кафедри фізичного виховання і спортивної медицини

Марусяк С.В. – асистент кафедри фізичного виховання і спортивної медицини

За загальною редакцією завідувача кафедри фізичного виховання і спортивної медицини к.біол.н., доц. Кунинець О.Б.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Дутка Роман Ярославович, д.мед.н., професор, завідувач кафедри пропедевтики внутрішньої медицини медицини Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

Магльований Анатолій Васильович, д. біол. н., професор кафедри фізичного виховання та спортивної медицини Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

Методичні вказівки обговорені та схвалені на методичних зборах кафедри фізичного виховання і спортивної медицини
протокол №18 від 16 травня 2023р.

1. Актуальність теми. Фізіологічний розвиток дитини неможливий без рухової активності. Через рухи дитина пізнає світ, вона вдосконалюється, пристосовується до навколишнього середовища, розвиваючи навички і вміння притаманні дорослому. Рухи в будь-якій формі, адекватні фізіологічним можливостям дитячого організму, завжди є оздоровчим чинником. Цим пояснюється ефективність найрізноманітніших засобів мануальної терапії, які базуються на принципі впливу на організм дитини. Саме в дитячому віці фізичні вправи мають найбільш виражений тонізуючий вплив, найкращу трофічну і компенсаторну дію. У всесвітній практиці дитяча мануальна терапія знайшла широке застосування. Це пов'язано з тим, що на ранніх стадіях можливо попередити прогресування захворювання і патологічного стану. Дитячий і навіть грудний вік дитини, на відміну від дорослих, сприяє ефективності мануальних процедур для вирішення проблем з хребтом або суглобами, оскільки в юному віці скелет ще не сформувався остаточно, суглоби рухливі, а кістки податливі до зовнішнього впливу, що дозволяє мануальному терапевту без застосування медикаментозних методів лікування усунути захворювання і відновити правильну поставу дитини.

2. Тривалість заняття 2 год.

3. Навчальна мета: Ознайомитися з засобами мануальної терапії, що застосовуються в педіатрії

Знати:

- Фізіологічні особливості дитячого організму. Особливості фізичного розвитку немовлят та дітей раннього віку
- Методики проведення мануальної терапії
- Покази та протипокази у дитячому віці

Оволодіти: особливим підходом до кожної дитини, з урахування віку дитини, вміти поєднати необхідні прийоми при певних патологіях

4. Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми
(міждисциплінарна інтеграція)

№ з/п	Назви попередніх дисциплін	Отримані навички
	Нормальна анатомія та фізіологія	Знання анатомо - фізіологічних особливостей дитячого віку.
	Пропедевтика дитячих хвороб	Оволодіння методиками обстеження різного віку. Функціональні проби. Визначення безумовних рефлексів новонароджених.
	Факультетська педіатрія	Знання основних захворювань раннього дитячого віку (пневмонія, рахіт)

5. Зміст теми.

В умілих руках фахівців мануальна терапія для дітей і підлітків є унікальним засобом лікування і профілактики. При наявності показань її можна рекомендувати до проведення практично з перших днів життя дитини. Подібне лікування на відміну від методів, застосовуваних у дорослих, включає в основному м'які прийоми впливу.

Основні показання для проведення мануальної терапії у дітей та підлітків- родові травми.

Такі патології часто зустрічаються при проблемних пологах, що включають тазове передлежання плода, обвиття пуповиною і т.д.

- При проходженні по родових шляхах у дитини часто страждає верхньошийний відділ хребта.
- Широко поширені родові плексити (ураження плечового нервового сплетіння),
- При важких пологах часто зустрічається кривошия (зміщення хребців в шийному відділі) і багато іншого.

Покази

- сколіоз,
- кривошия- патологія виникає на тлі неправильного розвитку грудино-ключично-соскоподібного м'яза у внутрішньоутробному періоді. Нерідко патологічний процес ускладнюється через інтранатальні травми;

- лордоз,
- кіфоз,
- остеохондроз,
- зміщення хребців, грижі,
- травми хребта та черепа,
- хвороби шлунково-кишкового тракту,
- м'язові болі,
- защемлення нервів,
- неправильна постава,
- невірна постановка ніг при активній ходьбі,
- протрузії,
- клишоногість.

Окремо варто сказати про сколіоз. Якщо захворювання викликане пухлинами, стисненням спинного мозку або інфекційними захворюваннями, терапія протипоказана. При сколіозі в важких формах також небажана терапія.

Протипокази

- серцева недостатність,
- легенева недостатність,
- гіпертонія,
- запальні процеси в хребті,
- онкологія,
- гострий біль,
- інфекції,
- недавно перенесені операції або травми.

Дитячі мануальні терапевти в першу чергу повинні отримати вищу медичну освіту за спеціальністю «невролог» або «ортопед-травматолог». Після цього лікар проходить курс удосконалення у сфері мануальної терапії і може приступити до практики, щоб допомогти маленьким пацієнтам справитися з різними захворюваннями опорно-рухової системи. М'який вплив мануальних технік на

організм дитини є ефективним методом не тільки лікування, а й профілактики різних патологічних процесів.

Як проходить сеанс

При необхідності мануальну терапію малюкові призначають з найперших днів життя. Відразу ж після народження лікар оглядає дитину і вже в цей час може діагностувати вроджені патології, наприклад, кривошию. У таких випадках важливо пролікувати малюка до 3 місяців, оскільки саме в цей період висока ймовірність відхилень від розвитку.

Діагностикою та лікуванням патологій опорно-рухового апарату у маленьких пацієнтів повинен займатися виключно дипломований доктор з багатим досвідом роботи. Самолікування або звернення до остеопата-самоучки може привести до серйозних проблем для здоров'я немовляти і погіршення якості його життя.

Спочатку лікар повинен зібрати весь необхідний анамнез і дані про захворювання свого маленького пацієнта. Залежно від діагнозу малюкові призначають томографію, рентген, вимірюють об'єм легенів. Сеанс зазвичай починається з масажних дій на зразок погладження і розминки, а завершується методами активного впливу на м'язовий корсет і релаксацією. Біль зазвичай стихає вже після першого сеансу, але це зовсім не означає, що потрібно припиняти сеанси. Остаточний результат буде помітний лише після закінчення курсу, який зазвичай включає в себе 7-10 сеансів.

Як зрозуміти, що дитині потрібна допомога мануального терапевта

Розпізнати симптоми порушень в опорно-руховому апараті у дітей першого року життя досить складно. Насторожити батьків може плач під час рухів, виконання гімнастики для новонароджених. У міру дорослішання у дитини можуть з'явитися обмеження рухливості в суглобах або відставання у фізичному розвитку. Також слід звертати пильну увагу на положення дитини під час сидіння, повзання або ходьби. При виникненні найменших підозр слід негайно проконсультуватися з педіатром і відправитися на обстеження до терапевта.

Для немовлят мануальна терапія також корисна, як і для дітей старшого віку і дорослих.

За допомогою м'якого впливу на м'язи і суглоби поліпшується трофіка проблемних зон, стимулюються відновні сили організму. Починаючи з дошкільного віку, діти вже самостійно можуть описати симптом, які їх турбують. Це може бути

біль у хребті, м'язах, суглобах, головні болі, загальна слабкість і підвищена стомлюваність.

Захворювання хребта

Остеохондроз, сколіоз та інші патології хребетного стовпа - мабуть, найбільш поширені захворювання у дітей, з якими мають справу наші фахівці. Найчастіше подібні проблеми виникають у шкільному віці, коли у дитини починають наростати навантаження, з якими його хребет не завжди здатний впоратися.

Травми

Діти отримують їх регулярно не тільки під час занять спортом, але і в повсякденному житті. Але фахівці знають, що організм дитини вкрай чуйний на лікування методами мануальної терапії при травмах різного роду. Пояснюється це тим, що у дітей набагато більш великі компенсаторні можливості і пристосувальні механізми, ніж у дорослих. Тому і результати роботи з дітьми значно краще і ефективніше.

М'язові патології

Причиною міозитів та інших захворювань м'язів у дітей можуть служити навіть короточасні переохолодження. При подібних патологіях мускулатура рефлекторно скорочується, що призводить до появи в ній запальних змін і болювого синдрому. Всі ці порушення добре піддаються лікуванню методами мануальної терапії, не дозволяючи їм стати хронічними і ускладнити дитині його подальше життя.

Вегето-судинна дистонія і головні болі

Нерідко причина таких проблем криється в захворюваннях шийного відділу хребта, які викликають порушення кровообігу в головному мозку.

Техніки та напрямки мануальної терапії для дітей

1. **Маніпуляційна (активна техніка).** В основі цієї техніки - короткі поштовхи помірної сили. Впливу частіше піддаються хребетний стовп і крижі. Маніпуляційна мануальна терапія хребта відновлює здорову рухливість хребетних відділів, усуває защемлення нервових корінців і розслабляє м'язово-зв'язковий апарат. Мануальна терапія при остеохондрозі легкого

ступеня частіше виступає як монотерапія, для відновлення знадобиться 1-3 сеансу.

2. **Мобілізаційна (пасивна техніка)** - мануальна мобілізація покликана дбайливо витягувати хребці, нахилити хребет. В результаті такого впливу поліпшується відтік лімфи з м'яких тканин і проходить набряклість, нормалізується місцеве кровопостачання і живлення тканин, активізується рухова здатність суглобів. Мобілізаційна мануальна терапія при сколіозі усуває функціональну блокаду і обмеження рухливості в хребцях, коригує поставу. Мануальна терапія суглобів розтягує укорочені спазмом м'яза і покращує рухливість.
3. **М'які техніки** - головна особливість м'яких технік - заміна різких рухів делікатними і щадними дотиками. Призначення - усунути больовий синдром, зняти нервову і м'язову напругу, поліпшити стан і рухливість м'язово-зв'язкового апарату. У мануальній терапії також класифікуються напрямки, які застосовуються в лікувально-відновлювальній практиці.

Гіпертонус у немовлят

У 90 випадках з 100 у дітей перших місяців життя спостерігається підвищений тонус м'язів. Існує дві основні причини такого стану у немовлят:

- фізіологічні особливості;
- порушення в роботі центральної нервової системи.

У першому випадку тонус м'язів у малюка пояснюється тим, що в період внутрішньоутробного життя дитина перебувала в обмеженому, невеликому просторі матки матері і його поза була вимушено скутою, так звана поза ембріона. Ручки і ніжки у плода притиснуті до тулуба, а підборіддя до грудей. Після народження для малюка така поза найбільш звична і безпечна, малюкові потрібно звикнути до нового навколишнього світу, зазвичай до 3-х місяців м'язи поступово розслабляються, і підвищений тонус проходить сам собою, не потребує лікування. Однак якщо відбувається збереження гіпертонусу після 3-х місяців, це може говорити про те, що нервова система малюка постраждала. Основні причини гіпертонусу у дітей старше 3-ох місяців криються у впливі негативних чинників в період внутрішньоутробного розвитку плода, захворюваннях, родових травмах. Це може бути:

- шкідливі звички майбутньої матері: куріння, алкоголь, наркотичні речовини;

- інфекційні хвороби, перенесені матір'ю під час вагітності, або ж її хронічні захворювання;
- ранній чи пізній токсикоз вагітної, тонус матки, загроза викидня;
- резус конфлікт матері і плоду;
- перинатальна енцефалопатія;
- стрімкі або затяжні пологи;
- гіпоксія плода внутрішньоутробно або ж в процесі пологів;
- різні родові травми.

Найбільш ефективний метод лікування гіпертонусу у маленьких дітей — остеопатичний. Лікар-остеопат розглядає організм людини, як єдине ціле, а всі його системи та органи бачить пов'язаними між собою. Остеопати можуть лікувати один орган, при цьому впливаючи на інший, виявляючи причину патології і борючись з його наслідками. В основі остеопатичного лікування лежить особливий масаж. Пальці лікаря надзвичайно чутливі і сприйнятливі, а руху і маніпуляції дуже м'які і щадні. Саме тому вплив таких прийомів на немовлят безпечний, безболісний і ефективний. Остеопат легко може допомогти не сформованій остаточно нервовій системі малюка повноцінно функціонувати.

У переважній більшості випадків гіпертонус м'язів шиї — це наслідок їх тривалої статичної напруги. Найкраще допомагає професійний масаж при гіпертонусі м'язів шиї і комірцевої зони — в ході сеансу досвідчений лікар проводить процедуру повного розслаблення і поліпшення процесів мікроциркуляції крові, в результаті цього поліпшується провідність нервового волокна і відновлюються всі нейронні зв'язки. До головного мозку починає надходити достатня кількість артеріальної крові.

6. Запитання для самоконтролю.

1. Який вплив мають фізичні вправи у дитячому віці?
2. Які основні покази для проведення мануальної терапії у дітей та підлітків?
3. Які протипокази для застосування мануальної терапії в педіатрії?
4. Яку спеціалізацію має мати лікар для того, щоб мати право проводити сеанси мануальної терапії дітям?
5. Як проходить сеанс мануальної терапії?

6. Які є техніки та напрямки мануальної терапії для дітей?

7. Які є особливості лікування та корекції гіпертонусу немовлят?

Рекомендована література:

Основна:

1. Єфіменко П. Б. Техніка та методика класичного масажу : [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] / П. Б. Єфіменко. – 2- е вид., перероб. й доп. – Харків : ХНАДУ, 2013. – 296 с.
2. Руденко Р. Є. Масаж : навч. посіб. / Романна Руденко. – Львів : Сплайн, 2013. – 304 с. ISBN 978-966-2328-51-6
3. Самосюк Й. Ф. Акупунктура / Й. Ф. Самосюк, В. Лисенюк. - М. АСТ - - пресс-книга, 2004. - 526 с. 14. Сергеев В. М. Точковий та лінійний масаж I-II ч. / В. М. Сергеев, А.О Альошин, І. О. Бичук. - Луцьк : Вежа-Друк, 2018. - 225 с. 15. Сергеев В.М. Рациональне харчування і секрети довголіття, вид. 3.тє доп. / В. М. Сергеев - Луцьк: Вежа-Друк. 2019. - 136 с.
4. Фізична реабілітація, спортивна медицина : підручник для студ. вищих мед. навч. закладів / В. В. Абрамов, В. В. Клапчук, О. Б. Неханевич [та ін.] ; за ред. професора В. В. Абрамова та доцента О. Л. Смирнової. – Дніпропетровськ, Журфонд, 2014. – 456 с.
5. Яровий В.К. Клінічна мануальна медицина. Навчальний посібник. - Вінниця: Нова Книга, 2008. - 320 с.
6. Keer R. Hypermobility syndrome: Recognition and management for physiotherapists / Keer R., Grahame R. – Harley Street, 2003. – 234 p.
7. Вакуленко Л.О. Основи реабілітації, фізичної терапії, ерготерапії в таблицях, схемах, рисунках: навчальний посібник. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2018. 113 с.
8. Григус І.М., Нагорна О.Б. Основи фізичної терапії: навчальний посібник. Рівне, 2022. 150 с.
9. Дериведмідь Л.В. Мануальна терапія / Фармацевтична енциклопедія.

Додаткова:

1. Мурашко Н. К. Рефлексотерапія : національний підручник / Н. К. Мурашко, О.Г. Морозова та ін. ; за ред. д. мед. н., проф., зав кафедри неврології і рефлексотерапії Н. К. Мурашко, д. мед. Н. , проф., зав кафедри рефлексотерапії О.Г. Морозової. - I том. - К.: ТОВ «СІК ГРКП УКРАЇНА», 2013. - 421 с.
2. Сергеев В.М. Народні методи оздоровлення / популярні оздоровчі системи. Методичні вказівки/В.М Сергеев, А.О Альошин І.О. Бичук/. Луцьк : Вежа-Друк, 2018.-72с. 7. Сергеев В.М. Нетрадиційні методи оздоровлення/Методичні рекомендації / В.М Сергеев, А.О Альошин, І.О.Бичук/ Луцьк.-Вежа-Друк.-2018.- 83с.
3. Фредерік Мартіні. Анатомічний атлас людини. К.: Медицина. 2018 – 128с.
4. BMA Bad Back Book.: DK (Dorling Kindersley). - 2018 – 128с.

5. First Aid Manual. The Step-by-Step Guide For Everyone (Irish edition). :DK (Dorling Kindersley). - 2017 – 288с.

Електронні ресурси:

1. www.nlm.nih.gov
2. <https://academic.oup.com/ptj>
3. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/>
4. <http://www.nbuv.gov.ua/> (Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського)